

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. У статті відображено завдання, що має вирішувати загальна середня освіта, розкрито зміст якісних і кількісних показників, що використовуються для оцінювання результативності та ефективності діяльності загальноосвітнього закладу, як основної ланки освітньої системи.

Ключові слова: освіта, загальноосвітній заклад, якість освіти, ефективність освіти, критерії якості освіти, критерії ефективної діяльності загальноосвітнього навчального закладу

Аннотация. В статье отображены задания, которые должно решать среднее образование, раскрыто содержание качественных и количественных показателей, которые используются для оценивания результативности и эффективности деятельности общеобразовательного учреждения.

Ключевые слова: образование, общеобразовательное учреждение, качество образования, эффективность образования, критерии качества образования, критерии эффективности деятельности общеобразовательного учебного учреждения.

Annotation. The article deals with a task which must decide the secondary education. The author represented a maintenance of high-quality and quantitative indexes which are used for the evaluation of effectiveness and efficiency of secondary school activity as a basic link of the educational system.

Keywords: education, secondary school, quality of education, efficiency of education, criteria of quality of education, criteria of secondary school effective activity

Обґрунтування актуальності: планування навчально-виховної роботи є однією з важливих умов її ефективності, оскільки забезпечує цілеспрямовану діяльність усіх підрозділів

Мета статті: визначити аспекти поняття «якість освіти», означити підходи до трактування якості освіти; оцінити стан програмного забезпечення щодо оцінки результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні останні десятиріччя зумовлюють постійну модернізацію як усієї системи освіти, так і її компонентів. Чим далі, тим більш актуальним стає питання оцінки результативності та ефективності діяльності загальноосвітнього закладу, як основної ланки освітньої системи.

Для проведення подібної оцінки необхідно визначитись із тим, що саме ми будемо розуміти під діяльністю навчального закладу, в чому полягає її мета, завдання, як ця мета співвідноситься із метою розвитку освіти в Україні, які з результатів цієї діяльності ми будемо оцінювати, які критерії будуть визначальними для такої оцінки, які методи будуть використовуватись для отримання інформації стосовно обраних критеріїв та ін.

Необхідно відзначити, що оцінка результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу ні в якому разі не повинна зводитися до реєстрації локальних успіхів освітніх установ, скажімо, у викладанні окремих предметів, перемог в конкурсах або в організації яких-небудь творчих сфер життєдіяльності дітей [10]. Потрібно створити методологію оцінки, яка б дозволила в цілому відобразити освітній і розвиваючий потенціал школи, виявити наскільки одна школа більш успішно вирішує освітні завдання в порівнянні з іншою і чому, які є джерела (ресурси) для підвищення результатів діяльності, що, в свою чергу, допоможе визначити оптимальний шлях покращення результатів діяльності.

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти [7].

Закон України "Про загальну середню освіту" (стаття 5) визначає низку завдань, що має вирішувати загальна середня освіта [1]. Зазначені завдання можна об'єднати у декілька груп:

1. Завдання виховного процесу:

- виховання громадянина України;
- виховання в учнів (вихованців) поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина;
- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей Українського народу та інших народів і націй;
- виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців).

2. Завдання навчання:

- виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовка учнів (вихованців) до подальшої освіти і трудової діяльності;

3. Завдання розвитку

- формування особистості учня (вихованця), розвиток його здібностей і обдарувань, наукового світогляду;
- реалізація права учнів (вихованців) на вільне формування політичних і світоглядних переконань;

Для забезпечення виконання наведених завдань Кабінетом Міністрів України було затверджено «Положення про загальноосвітній навчальний заклад», згідно якого «головним завданням загальноосвітнього навчального закладу є забезпечення реалізації права громадян на загальну середню освіту, формування і розвиток соціально зрілої, творчої особистості з усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості, підготовленої

до професійного самовизначення, а також створення умов для оволодіння системою наукових знань про природу, людину і суспільство.» [9]

У відповідності до наведеного вище Концепція загальної середньої освіти визначає середню загальноосвітню школу як основний соціальний інститут, що реалізує мету загальної середньої освіти, робить вирішальний внесок у формування інтелекту, самосвідомості нації, забезпечення її фізичного і духовного здоров'я. вказано, що основними Завданнями загальноосвітньої школи є:

- різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб;

- збереження і зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я вихованців;

- виховання школяра як громадянина України, національно свідомої, вільної, демократичної, життєво і соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях;

- формування у школярів бажання і уміння вчитися, виховання потреби і здатності до навчання упродовж усього життя, вироблення умінь практичного і творчого застосування здобутих знань;

- становлення в учнів цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей на основі засвоєння системи знань про природу, людину, суспільство, культуру, виробництво, оволодіння засобами пізнавальної і практичної діяльності;

- виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їх життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією;

- виховання школяра як людини моральної, відповідальної, людини культури з розвиненим естетичним і етичним ставленням до навколишнього світу і самої себе.

На практиці прийнято у якості результатів діяльності школи (під час інспектування) розглядати наступні аспекти:

- забезпечення загальної середньої освіти молоді;
- організаційну роботу, розстановку й використання педагогічних кадрів;
- стан внутрішньо-шкільного керівництва, методичну роботу;
- систему праці вчителів, уроки, інші форми організації навчання;
- стан виховної, позакласної та позашкільної роботи з учнями;
- зв'язок школи з сім'єю і громадськістю;
- навчально-матеріальну базу школи, виконання планових бюджетних витрат;
- облік роботи і звітність школи;
- адміністративно-господарську діяльність [8].

У сучасних умовах якість освіти є одним із пріоритетів освітньої реформи. Слід констатувати, що якість освіти не відповідає меті і завданням розвитку нашої країни, що обумовлено браком ефективного механізму управління освітянською галуззю [4]. Разом з тим, держава зацікавлена в розвитку якісних освітніх послуг для різних соціальних категорій населення. У зв'язку з цим актуальним завданням в освітянській галузі є розробка системи управління, що відповідала б потребам задекларованим нашою державою.

Головною метою діяльності загальноосвітніх навчальних закладів залишається надання якісної освіти своїм учням (ми розуміємо під освітою не тільки отримання учнями певних знань, а і засвоєння ними деякої системи життєвих цінностей, набуття вмінь і навичок, отримання розвитку тощо). Проте саме поняття якості достатньо неоднозначне. Тому постає завдання визначення якості освіти, шляхів оцінки цієї якості та пошуку методів її підвищення. Очевидно, що інші види діяльності закладу освіти мають бути спрямовані на

підтримку головної мети діяльності закладу і набувати обслуговуючого характеру.

На виконання цього завдання спрямовано численні дослідження, результати яких створюють основу для впровадження ефективних програм підвищення якості освітніх послуг (Л.І. Даниленко, Т.М. Десятов, О.М. Коберник, В.І. Луговий, П.І. Мінюков, Т.П. Мінюкова, В.В. Олійник, Г.О. Сиротенко, Г.І. Сорока, Б.Л. Тевлін, Н.М. Чепурна та ін.). Ряд вчених (Л. Артемчук, І. Булах, Ю. Вороненко, П. Згага, В. Кузнецов, М. Мруга, І. Філанчук та ін.), що працюють над проблемою якості в освіті, зосереджують увагу на виконанні менеджерів контрольної функції [4]. Однак у цьому сенсі функція контролю служить для оцінки рівня результативності зафіксованих фактів, а поняття якості освіти охоплює практично всі виміри діяльності закладів освіти, що й позначається на якості освітніх послуг.

Для того, щоб оцінка діяльності загальноосвітнього навчального закладу могла виконати всі ці функції, методологія її побудови повинна відповідати деяким вимогам. По-перше, вона повинна носити цілісний збалансований характер, тобто по можливості «охоплювати» всі сторони її життя, істотні для отримання високих освітніх результатів. По-друге, шкала оцінювання не повинна бути сильно переобтяжена показниками, процедури їх вимірювання не повинні бути занадто громіздкими, а, навпроти, зрозумілими і доступними як педагогам-практикам так і інспекторам РМК, РАЙВО тощо. Така простота може бути забезпечена лише створенням системи критеріїв, що має ґрунтуватись як на науково-теоретичних доробках, так і на результатах практичних досліджень шляхом мінімізації кількості найбільш значущих і репрезентативних критеріїв, логічної декомпозиції більш значущих і всеохоплюючих критеріїв на складові частини. По-третє, оцінювати якість освітньої діяльності школи не можна тільки по «результатних» критеріях, наприклад, по досягненню учнями вимог освітнього стандарту тощо. Важливо оцінити загальні розвиваючі можливості школи, її здатність найкращим чином просувати кожного учня, незалежно від того, з якими базовими здібностями він

прийшов в школу. Система оцінювання повинна відобразити також стійкість школи по відношенню до зовнішніх чинників, її здатність добиватися стабільно високих результатів незалежно від контингенту учнів, якості методичного обслуговування, стану ринку освітніх послуг, а для цього необхідна методика, яка б оцінювала не тільки те, що школа отримала, але і як вона до цього прийшла, наскільки в ній склалися механізми стійкого функціонування і розвитку. По-четверте, методика оцінки якості повинна органічно «вписатися» в систему діяльності школи, стати механізмом організації методичної роботи, ухвалення управлінських рішень, зростання майстерності вчителів. Нарешті, розроблена методика служить інструментом для двох типів оцінки діяльності освітньої установи — внутрішньою, здійснюваною для педагогічного аналізу, внутрішньої атестації вчителів, збору аналітичних матеріалів для педагогічних рад і т. п., і зовнішньою, яку здійснюють органи державного управління, а також будь-які служби, уповноважені контролювати діяльність школи, або громадські організації – комітети батьківської громадськості, опікунські ради і ін.

Як відповідь потребам в оцінюванні діяльності ЗНЗ 06.06.2003 Міністерство Освіти і Науки України видає наказ N 352 [6] «Про затвердження Орієнтовних критеріїв оцінки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів», який був скасований наказом N 99 від 14.02.2005 [5].

Як зазначається в тексті цього наказу, «орієнтовні критерії є результатом удосконалення Орієнтовних критеріїв оцінки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2003 N 352, що пройшли апробацію у навчальних закладах всіх регіонів країни.

При їх розробленні були визначені основні напрями доопрацювання Орієнтовних критеріїв оцінки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів: удосконалення та уточнення показників освітньої діяльності навчальних закладів, норм та способів їх оцінювання; внесення нових показників діяльності (інноваційна діяльність, соціальний захист учасників навчально-виховного

процесу, формування державно-громадської моделі управління освітою, розвиток учнівського самоврядування та ін.).

Внесені зміни сприятимуть більш повному відображенню можливостей та результатів навчально-виховної роботи відповідно до вимог чинного законодавства у галузі освіти.

Об'єктивність оцінювання роботи загальноосвітнього навчального закладу забезпечується всебічним аналізом якісних і кількісних показників його діяльності. Оцінка й аналіз їх проводиться в динаміці; з'ясовуються зміни, що відбулися з часу попередньої перевірки».

1. Організація навчально-виховного процесу

1.1 Кадрова політика.

1.1.1. Укомплектованість закладу педагогічними кадрами, умотивованість їх розстановки

1.1.2. Освітній рівень педагогічних працівників Учителів з вищою педагогічною освітою

1.1.3. Організація атестації педагогічних працівників

1.1.4. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників (стажування, курси підвищення кваліфікації, перепідготовка тощо)

1.1.5. Наявність педагогічних працівників з почесними педагогічними званнями та нагородами

1.1.6. Наукова, науково-методична, дослідницька робота педагогічних працівників Наявність у педагогічних працівників авторських програм, підручників, посібників, методичних рекомендацій, наукових статей, дисертацій та ін.

1.1.7. Впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес.

1.1.8. Організація методичної роботи та її результативність

1.1.9. Профорієнтаційна робота, спрямована на вибір учнями педагогічної професії

1.2. Матеріально-технічна та навчально-методична база

- 1.2.1. Загальний стан будівель та приміщень навчального закладу
- 1.2.2. Зовнішня естетична культура загальноосвітнього навчального закладу
- 1.2.3. Дотримання техніки безпеки, охорони праці
- 1.2.4. Стан матеріально-технічного забезпечення навчальних кабінетів, лабораторій, майстерень, спортзалів, спортмайданчика, навчально-дослідних ділянок та ін
- 1.2.5. Забезпеченість сучасною комп'ютерною технікою
- 1.2.6. Забезпеченість, навчально-методичною та довідковою літературою, ефективність їх використання.
- 1.3. Фінансове забезпечення діяльності закладу
2. *Ефективність навчально-виховного процесу*
  - 2.1. Рівень навчальних досягнень учнів
    - 2.1.1. Рівень навчальних досягнень учнів за результатами річного (семестрового) оцінювання
      - 2.1.2. Рівень навчальних досягнень учнів за результатами контрольних випробувань з базових предметів інваріантної складової навчального плану, проведених незалежною експертною комісією у випускних класах кожного ступеню (4-х, 9-х, 11 (12)-х), але не більше, ніж з двох предметів
        - 2.1.3. Розбіжність між рівнем навчальних досягнень за результатами контрольних випробувань, проведених експертною комісією та рівнем навчальних досягнень учнів, що визначений у навчальному закладі
        - 2.1.4. Результативність участі учнів у міжнародних, всеукраїнських, обласних, районних (міських) олімпіадах, турнірах, конкурсах МАН тощо
        - 2.1.5. Участь учнів у районних (міських) олімпіадах, турнірах, конкурсах МАН тощо (за останні 3 роки)
      - 2.2. Результати виховної роботи
        - 2.2.1. Ступінь впливу навчального закладу на соціальну адаптацію учнів
        - 2.2.2. Стан розвитку учнівського самоврядування
        - 2.2.3. Участь учнів у виховних заходах

3. Управління навчальним закладом

3.1. Планування та контроль.

3.1.1 Концепція розвитку навчального закладу

3.1.2 Планування діяльності навчального закладу

3.1.3. Ефективність управлінських рішень

3.1.4. Впровадження інноваційних технологій в управління закладом, інформаційне забезпечення діяльності закладу

3.1.5. Якість внутрішньокільного контролю

3.1.6. Ведення ділової документації

3.1.7. Взаємодія з органами місцевого самоврядування, громадськістю (радою, учнівським комітетом, батьківським комітетом, піклувальною радою навчального закладу, та ін.).

3.2. Суспільний рейтинг навчального закладу

4. Соціальний захист, збереження та зміцнення здоров'я учнів та працівників закладу.

4.1. Створення умов для забезпечення прав і свобод учасників навчально-виховного процесу

4.2. Забезпечення соціальної підтримки дітей-сиріт, дітей з малозабезпечених сімей та інших учнів із соціально вразливих категорій

4.3. Організація медичного обслуговування учнів та педагогічних працівників

4.4. Організація харчування учнів

4.5. Стан дитячого травматизму

4.6. Забезпечення умов для збереження здоров'я учнів

4.7. Стан фізичного виховання (фізично-оздоровчі заходи, спортивно-масова робота тощо)

4.8. Організація відпочинку та оздоровлення учнів, педагогічних працівників

5. Додаткові напрями та показники освітньої діяльності, характерні для даного закладу

Проте, не зважаючи на наявність цих норм в нашому законодавстві, запропоновані на вітчизняному і, навіть, російськомовному ринку комп'ютеризовані системи підтримки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, як правило, взагалі не розглядають таку складову управління, як оцінка діяльності закладу, вважаючи що ця функція погано піддається стандартизації і, відтак, автоматизації і програмуванню.

Типовим для такої точки зору є перелік алгоритмів управлінської діяльності, наведений В.Е. Луня чеком [3]:

1.Алгоритми АРМ директора ЗНЗ

- 1.1. Алгоритм організаційно-дорадчої діяльності
- 1.2. Алгоритм індивідуальної роботи з педагогічними кадрами
- 1.3. Алгоритм діяльності ради ЗНЗ
- 1.4. Алгоритм діяльності батьківського комітету
- 1.5. Алгоритм діяльності піклувальної ради ЗНЗ
- 1.6. Алгоритм фінансової діяльності
- 1.7. Алгоритм залучення позабюджетних коштів
- 1.8. Алгоритм соціального захисту
- 1.9. Алгоритм роботи з охорони праці
- 1.10. Алгоритм роботи з документацією

2.Алгоритми АРМ заступника директора ЗНЗ з навчальної роботи

- 2.1. Алгоритм організаційно-навчальної роботи
- 2.2. Алгоритм виконання навчальних нормативів
- 2.3. Алгоритм вдосконалення змісту навчання
- 2.4. Алгоритм методичної роботи
- 2.5. Алгоритм атестації

3.Алгоритми АРМ заступника директора ЗНЗ з виховної роботи

- 3.1. Алгоритм організаційно-виховної роботи школи
- 3.2. Алгоритм діяльності класного керівника
- 3.3. Алгоритм роботи з учнями, схильними до девіантної

поведінки

3.4. Алгоритм роботи учнівського комітету

3.5. Алгоритм діяльності шкільного прес – центру

3.6. Алгоритм діяльності шкільних музеїв

4. АРМ заступника директора ЗНЗ з адміністративно-господарської частини

4.1. Алгоритм роботи з адміністративно-господарським персоналом

4.2. Алгоритм зміцнення матеріально-технічної бази і господарської роботи

На нашу думку, на сьогоднішній день, наведена класифікація алгоритмів управлінської діяльності, що підлягають автоматизації за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій є однією із найбільш повних і вдалих. Проте в ній взагалі відсутнє згадування алгоритму оцінки якості діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

Заслужують на увагу роботи Г.В. Єльнікової, В.В. Серікова, Д. Хокера та ін. присвячені створенню факторно-критеріальних моделей оцінки якості діяльності та їх програмній реалізації.

Проте суттєвим недоліком таких розробок є існуюча сьогодні їх програмна реалізація за допомогою стандартних пакетів програм, таких як Microsoft Excel. Це унеможливило захист авторських прав, ускладнює внесення змін до використовуваних моделей та алгоритмів їх обробки тощо.

Виходячи з наведеного можна констатувати, що:

- поняття «якість освіти» складне і багатоаспектне;
- відсутній єдиний, уніфікований підхід до трактування якості освіти;
- програмне забезпечення щодо оцінки результатів діяльності знаходиться на достатньо невисокому рівні і не повною мірою відповідає потребам сьогодення.

Література

1. Закон України "Про загальну середню освіту" №651-XIV, із змінами від 4 червня 2008 р.
2. Концепція розвитку загальної середньої освіти (проект)// Освіта України. - №33 від 16 серпня 2000 р.
3. Лунячек В.Е. Управління загальноосвітнім навчальним закладом з використанням комп'ютерних технологій: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН України; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти. - К., 2002. - 305 арк. , табл. - Бібліогр.: арк. 178-198.
4. Москальова Л.Ю. Менеджмент якості в освітніх закладах // Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2005_8_1/doc_pdf/moskaleva.pdf.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2003 N 352. «Про затвердження Орієнтовних критеріїв оцінки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів» // Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.320.2&nobreak=1>
6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.02.2005 N 99 «Про затвердження Орієнтовних критеріїв оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів» // Режим доступу : http://www.yur-info.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&article_id=189920.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. - 2002. – № 26 (24 квітня – 1 травня)
8. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2003. — 576 с. (Альма-матер).
9. Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 1262 (1262-2001-п) від 26.09.2001). КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. постанова від 14 червня 2000 р. N 964. Київ
10. Сериков В.В. Оценка качества образовательной деятельности школ и создание программ их развития / Под ред. В.В. Серикова. - М.: «Сентябрь», 2004. — 160 с.